

Ondřej Šimpach, Marie Pechrová

**Abstrakt:** Je nezpochybnitelné, že správná politická rozhodnutí vyžadují kvalitní podklady. Pro jejich zpracování je především důležité zajistit dostatek kvalitních, relevantních a reliabilních (důvěryhodných) dat ve správný čas. Cílem příspěvku je proto popsat potřebu a diskutovat zdroje demografických dat, jejich strukturu a možnosti praktického využití pro tvorbu politiky rozvoje venkova. Příspěvek se zaměřuje především na projekce demografických dat, která jsou potřebná pro Místní akční skupiny při tvorbě vhodné strategie.

**Úvod:** V oblasti rozvoje venkova se snaží Evropská unie dodržovat princip subsidiarity a tvorby politiky a rozhodování „zdola-nahoru“ co nejbližší místu, kterého se politika týká. V rámci strukturální politiky byly vytvořeny mikroregiony jednotlivých obcí, jejichž úkolem je podílet se na místním rozvoji. V roce 1992 zase politika rozvoje venkova představila princip LEADER založený na teritoriální bázi, jehož nositeli jsou tzv. Místní akční skupiny (MAS).

MAS tvoří svazky obcí, spolků a ziskového sektoru a zcela netypicky nerespektují územní hranice regionů, protože byly budovány jako řídicí a iniciační subjekty působící na malém území, které je geograficky, ekonomicky a sociálně homogenní.

Filosofii vytváření MAS je shoda zainteresovaných aktérů na prioritách důležitých pro místní rozvoj a vytvoření místní rozvojové strategie. MAS má 10.000 až 100.000 obyvatel a členem mohou být města s max. 25.000 obyvateli. Území MAS je vymezeno hranicí, která ohraničuje katastrální území všech okrajových obcí zahrnutých do území působnosti MAS. Pro rozhodování MAS jsou tedy potřeba data na úrovni obcí, které jsou členy této skupiny.

**Data:** Pro formulování strategie MAS jsou potřeba specifická data za malé území. Avšak územní statistika založená na klasifikaci NUTS má pouze omezené vypovídací možnosti. Problematické je i samotné vymezení venkova. Do převážně venkovských oblastí v ČR dle definice OECD spadá pouze kraj Vysočina. Avšak je důležité rozlišovat mezi městem a venkovem, protože se tyto populace v demografických faktorech mezi sebou liší. Mezi hlavní faktory patří menší úroveň vzdělání, vyšší míra plodnosti a nižší potratovost, s čímž souvisí orientace na rodinu a tradice, dále také vyšší úmrtnost, což je dáno nižší dostupností lékařské péče. Shromažďování dat, a to zvláště demografických, za obce je problematické. Už i na úrovni regionů vznikají komplikace například při sledování vnitřní migrace.

**Výsledky:** Základní charakteristika obcí v České republice publikovaná ČSÚ (ČSÚ, 2016a) - viz obr. 1 obsahuje z demografických dat pouze střední stav obyvatel a stav k 31. 12., počet sňatků, rozvodů, narozených, potratů a zemřelých, výši přirozeného přírůstku a počet přistěhovalých a vystěhovalých a celkový přírůstek. Vše ovšem pouze za vybraná města či větší obce. Pro sestavení demografických projekcí komponentní metodou je ale potřeba znát věkově specifické míry plodnosti a úmrtnosti, očekávaný migrační profil a věkově specifické počty imigrantů / emigrantů podle pohlaví.

Obr. 1. Ukázka dostupných demografických dat za vybrané město ČR

Rok	Příbram město/town (LAU2)				Příbram okres/district (LAU1)							Přirozený přírůstek
	Střední stav <sup>1)</sup>	Sňatky	Rozvody	celkem <sup>1)</sup>	Narození Births		Potraty Abortions		Zemřeli Deaths			
					živě Live births	v manželství <sup>14)</sup> Within marriage	celkem	UPT	celkem	do 1 roku		
Year	Mid-year population	Marriages	Divorces	Total	Total	Within marriage	Total	Induced abortions	Total	Under 1 year	Natural increase	
2000	36 666	195	130	296	293	229	170	126	300	-	-7	
2001	35 855	201	145	293	292	234	179	123	346	1	-54	
2002	35 630	211	136	312	310	224	166	122	333	3	-23	
2003	35 358	185	135	319	319	228	140	100	365	-	-46	
2004	35 141	181	129	341	341	235	165	100	320	-	21	
2005	35 001	208	119	325	325	218	139	93	355	-	-30	
2006	34 804	169	133	317	317	212	147	87	330	-	-13	
2007	34 660	194	91	385	384	244	152	86	312	-	72	
2008	34 546	187	119	384	383	237	146	94	342	-	41	
2009	34 391	151	91	350	349	185	175	105	333	2	16	
2010	34 179	165	110	365	363	216	118	72	341	-	22	
2011	33 957	159	118	331	331	190	122	78	310	-	21	
2012	33 695	151	113	353	351	202	138	85	373	2	-22	
2013	33 449	160	103	343	342	166	120	70	350	-	-8	
2014	33 273	138	112	336	336	166	108	63	357	-	-21	
2015	33 098	178	76	337	337	172	113	66	374	-	-37	

Zdroj: ČSÚ (2016a)

**Závěrečné shrnutí:** Cílem článku bylo popsat potřebu a diskutovat zdroje demografických dat, jejich strukturu a možnosti praktického využití pro tvorbu politiky rozvoje venkova, konkrétně pro přípravu strategie MAS. Riziko špatného politického rozhodnutí v důsledku časového zpoždění zveřejňování dat se dá eliminovat sledováním dlouhodobých trendů a modelováním budoucího vývoje.

Problémem je prostorový nesoulad zveřejňovaných dat. MAS působí na území obcí, které pochází z různých okresů, za které nejsou dostupná podrobná data. Lze tedy pouze provést demografickou projekci pro okres, ze kterého pochází nejvíce členů MAS. Scénáře vývoje demografických procesů vyžadují znalost úmrtnosti, plodnosti a migrace. Úmrtnost lze spočítat z úmrtnostních tabulek za okresy, které se publikují 1x za 5 let. Pro výpočet plodnosti je potřeba znát počet živě narozených dětí x-letým matkám. Scénáře migrace často předpokládají nulové migrační saldo, což může být nepřesné, pokud je okres v rámci sousedních atraktivní pro bydlení. Přesto, že ČSÚ zveřejňuje aktuální data o obcích pro využití MAS, hlavním zdrojem dat pro demografické projekce zůstává Demografická ročenka okresů.

**Poděkování:** Výzkum byl financován z prostředků Interní grantové agentury VŠE v Praze číslo 35/2017 - Demografické modely v Software R a IVP ÚZEI číslo 1113 Mladí zemědělci v České republice.

Relativně nově poskytuje ČSÚ i speciální datový soubor pro MAS (ČSÚ, 2016b) - viz obr. 2. Zde se kromě údajů o vybavenosti dají získat následující údaje: počet obyvatel v členění na muže a ženy v jednoduché věkové struktuře (0-14 let, 14-64 let a ve věku a více než 65), počet živě narozených, zemřelých, přistěhovalých a vystěhovalých. Se znalostí výměry obce a počtu obyvatel lze dopočítat i hustotu zalidnění. Avšak pro demografické predikce tento zdroj nepostačuje.

Obr. 2. Ukázka dostupných demografických dat pro MAS

Obec kód	Obec název	MAS název 20.6.2016	Počet obyvatel k 31.12. - celkem	Počet obyvatel k 31.12. - Ženy	Živě narození celkem	Zemřelí celkem	Přistěhovalí celkem	Vystěhovalí celkem	Obyvatelé ve věku 0-14 let celkem	Obyvatelé ve věku 15-64 let celkem	Obyvatelé ve věku 65 a více let celkem
506699	Otmárov	MAS Slavkovské bojiště, z.s.	325	159	8	2	18	0	76	210	39
545295	Skalčicka	Místní akční skupina Brána Brněnska, z.s.	154	70	3	0	10	4	16	112	26
549738	Ponětovice	MAS Slavkovské bojiště, z.s.	404	207	5	7	7	14	81	253	70
549746	Předklášteří	Místní akční skupina Brána Brněnska, z.s.	1 444	721	15	31	36	17	208	929	307
549789	Říčky	Místní akční skupina Brána Brněnska, z.s.	352	179	6	2	17	4	63	237	52
549894	Střelce	MOST Vysočiny, o.p.s.	64	33	1	0	4	4	10	38	16
549908	Újezd u Tišnova	MOST Vysočiny, o.p.s.	134	66	1	0	0	1	16	80	38
550272	Ovrčovice	Místní akční skupina Podbrněnsko, spolek	645	316	6	2	26	10	103	448	94
581321	Báječ	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	189	93	1	2	1	5	26	122	41
581402	Brumov	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	234	115	0	3	6	3	37	154	43
581429	Březina (dříve okres Blansko)	MAS Moravský kras z.s.	968	502	16	13	31	22	217	599	152
581437	Bukovice	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	68	31	2	1	2	6	14	37	17
581577	Hluboké Dvory	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	81	36	2	1	6	1	11	54	16
581976	Lomnice	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	1 382	697	7	13	45	31	214	942	226
582123	Ochoz u Tišnova	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	119	63	1	1	3	6	16	78	25
582174	Osiky	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	145	70	22	2	3	2	30	89	26
582255	Rašov	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	230	105	3	2	4	4	34	147	49
582263	Rohozec	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	232	117	2	2	1	7	35	154	43
582379	Střaře	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	119	58	1	1	3	0	12	80	27
582450	Symlav	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	118	54	0	1	0	3	16	73	29
582565	Unín	Místní akční skupina Boskovicko PLUS, z. s.	227	110	2	2	1	6	36	156	35

Zdroj: ČSÚ (2016b)

Dalším zdrojem dat je demografická ročenka okresů (ČSÚ, 2016c), kde jsou mimo jiné zveřejňovány i stavy obyvatel k 31. 12., počty živě narozených, zemřelých a přistěhovalých a vystěhovalých, vše v 5letých věkových intervalech v členění dle pohlaví. Tento zdroj lze považovat za jedinou datovou základnu pro projekce komponentní metodou. Avšak tyto projekce nejsou zcela vhodné pro MAS, protože teritorium jejich působnosti se neshoduje s hranicemi okresů. MAS mohou působit v obcích z různých okresů. Lze tedy pouze provést demografickou projekci pro okres, ze kterého pochází nejvíce členů MAS, i když pro účely plánování strategie MAS budou tyto údaje méně přesné.

Obr. 3. Ukázka dat z demografické ročenky okresů

Tab. 10.3.	Brno-venkov - CZ0643											Jihomoravský kraj, CZ064	
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015			
Stav obyvatel k 31.12.	190 834	195 644	198 379	200 909	203 216	206 501	208 667	210 729	213 149	215 311	Population 31 December		
v tom ve věku:	0	2 232	2 532	2 455	2 537	2 344	2 323	2 416	2 555	2 570	Age:		
1 - 4	7 614	8 147	8 755	9 465	9 999	10 484	10 597	10 378	10 321	10 291	1 - 4		
5 - 9	8 781	9 055	9 254	9 573	10 103	10 665	11 341	12 206	12 881	13 488	5 - 9		
10 - 14	10 434	9 943	9 431	9 195	9 111	9 264	9 477	9 664	9 992	10 513	10 - 14		
15 - 19	12 064	12 355	12 403	12 175	11 560	10 921	10 365	9 821	9 609	9 500	15 - 19		
20 - 24	12 135	12 598	12 592	12 543	12 487	12 552	12 614	12 573	12 364	11 783	20 - 24		
25 - 29	14 891	14 718	14 327	13 947	13 853	13 796	13 629	13 505	13 139	13 099	25 - 29		
30 - 34	17 242	18 285	18 387	18 205	17 587	17 234	16 452	15 988	15 584	15 554	30 - 34		
35 - 39	13 731	14 611	15 651	16 842	17 946	19 011	19 826	19 894	19 705	19 023	35 - 39		
40 - 44	13 020	13 578	13 648	13 778	14 097	14 640	15 346	16 369	17 626	18 735	40 - 44		
45 - 49	11 786	11 799	12 083	12 742	13 057	13 622	13 968	14 016	14 440	14 440	45 - 49		
50 - 54	13 049	13 084	12 961	12 490	12 247	12 242	11 978	12 313	12 999	13 340	50 - 54		
55 - 59	13 788	13 635	13 517	13 400	13 326	13 255	13 155	12 955	12 575	12 300	55 - 59		
60 - 64	12 142	12 800	13 056	13 357	13 656	13 588	13 464	13 323	13 302	13 232	60 - 64		
65 - 69	8 526	9 078	9 841	10 514	10 877	11 529	12 186	12 435	12 716	13 049	65 - 69		
70 - 74	6 786	6 787	6 828	6 936	7 290	7 821	8 284	8 991	9 630	9 889	70 - 74		
75 - 79	6 122	6 065	6 017	5 889	5 805	5 729	5 766	5 829	5 918	6 223	75 - 79		
80 - 84	4 350	4 323	4 377	4 324	4 535	4 536	4 519	4 472	4 480	4 448	80 - 84		
85 - 89	1 644	1 986	2 267	2 475	2 458	2 482	2 475	2 598	2 620	2 702	85 - 89		
90 - 94	485	432	395	424	507	675	803	911	995	992	90 - 94		
95 +	136	133	157	180	178	111	99	90	122	142	95 +		

Zdroj: ČSÚ (2016c)

Zdroje: ČSÚ (2016a) Databáze demografických údajů za vybraná města ČR. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-vybrana-mesta-cr>  
 ČSÚ (2016b) Data pro Místní akční skupiny (MAS) [https://www.czso.cz/csu/czso/data\\_pro\\_mistni\\_akcni\\_skupiny\\_mas](https://www.czso.cz/csu/czso/data_pro_mistni_akcni_skupiny_mas)  
 ČSÚ (2016c) Demografická ročenka okresů - 2006 až 2015. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-okresu-2006-az-2015>